

De Verenigde
Volken van Amerika

Naar het beloofde land

Anno 2015 wagen mensen hun leven om Europa te bereiken, in de negentiende eeuw deden miljoenen mensen dat om uit Europa te ontsnappen.

voor Frans Verhagen

deze Europeanen hadden redenen genoeg om te vertrekken. Armoede, hongersnood en geloofsvervolgning, in het algemeen de zucht naar een beter leven, waren toen, net als nu, voor de meer ondernemende burgers de belangrijkste redenen om de gevaarlijke reis te ondernemen. De *push factor*, zoals historici het noemen. De mogelijkheden in de VS, de banen, hogere lonen en de beschikbare grond vormden de belangrijkste aantrekkingskracht, de *pull factor*.

Nog afgezien van het trauma van het vertrek was een dergelijke reis in de eerste helft van de negentiende eeuw geen kleinigheid. Reizigers moesten hun weg zien te vinden naar een havenplaats: in Nederland Rotterdam, in Duitsland Bremen, Ieren gingen naar Liverpool. Eenmaal in de havenplaats moesten ze wachten tot hun schip klaar was. De meeste mensen hingen minstens een paar weken rond voordat een schip vertrok, vaak langer. Menigeen werd hier al van zijn spaargeld ontdaan.

De schepen die emigranten vervoerden, waren niet groot. Ze boden weinig ruimte voor de honderden passagiers. Vaak waren het katoen-, tabak- en houtschepen die anders leeg terug moesten naar de VS en Canada. Pas in de jaren na 1840 werden deze zeilschepen versterkt met stoomgedreven raderen aan de zijkant, maar

weken. De straatarme Ieren brachten nauwelijks bagage mee en waren afhankelijk van eten dat de scheepseigenaar uitdeelde. Sanitair voorzieningen waren minimaal.

Van de reis waren het vertrek en de aankomst het gevaarlijkst. In open zee kon zeilscheep weinig overkomen, maar met zandbanken, stormen en kusten zat je zo in de problemen. gold vooral op de Noordzee en in het Karibisch gebied daarom voeren Duitse en Scandinavische schepen liever om Schotland en Ierland heen. Van Nederland lag het meer voor de hand om het Kanaal te nemen, maar door de onvoorspelbare wind kon de reis soms weken langer duren. Alexis de Tocqueville, de Franse schrijver die in 1830 overstak vanuit Le Havre, deed 38 dagen over de reis. Voor die tijd was dat ongeveer kort als mogelijk, de reistijd kon oplopen tot twee maanden.

Vrijwel dagelijks stierven mensen aan boord. Reizigers kwamen al ziek of uitgeput aan boord. Schepen hadden een isoleerruimte voor gevaar van tyfus en cholera. Er was geen inspectie vóór de afvaart en desinfectie bestond hoogstens uit het sprenkelen van azijn. Als de kapitein stierf was, dwong hij de passagiers iedere dag een boeltje aan kant te maken, meestal was het met de kortste keren een smerige toestand

LIBRARY OF CONGRESS / EDWIN LEVICK

De geïmmigreerde Ieren overleefden hun overtocht met gemiddeld zes jaar

sterftcijfers, gemiddeld meer dan tien procent van de reizigers, rechtvaardigen de naam *fin ships*, doodskistschepen. Tientallen schepen verdwenen, de meeste zonder enig spoor na te laten, sommige bereikten de andere kant slechts een paar overlevenden.

Om de verveling te verdrijven probeerde reizigers van alles, van bijbel lezen tot dobben van muziek maken tot het leren van Engels. Voor de kinderen werd al snel een schooltje georganiseerd. Politiek was een favoriet gespreksonderwerp, maar niet zonder gevaar: menige discussie eindigde in vuistgevechten. In 1820 nam het Amerikaanse Congres een wet aan voor betere bescherming van vrouwelijke passagiers. Door ervaring wijs geworden kapiteins sloot onruststokers onmiddellijk op.

De meeste reizigers dachten naderhand ver niet terug aan hun reis. Het was een smerig, hongerig en vervelend avontuur, noodzakelijk om in Amerika te komen. Dat was dan ook een van de enige redenen om eraan te beginnen. Maar als je eenmaal aangekomen in New York of, voor de Ieren, in het Canadese Quebec, was het nog maar de vraag hoe lang je daar kon blijven. Wie niet in de stad bleef, moest nog een weg vinden naar de kolonies in het Midwesten, de toenmalige *frontier*. Behulpzame landgenoten in de havens van aankomst bleven vaak onverschillig.

USSEN 1820 EN 1920 emigreerden zestig miljoen Europeanen naar Noord- en Zuid-Amerika. Het overgrote deel van hen, tegen de vijftig miljoen, ging naar de Verenigde Staten. Het was geen nieuw fenomeen. Al in 1750 klaagde Benjamin Franklin, een van de latere Founding Fathers, over de vele Duitsers in Philadelphia. Maar pas in de loop van de negentiende eeuw vertrokken Europeanen in aantallen die de term mass-immigratie rechtvaardigen.

Niemand verlaat huis en haard voor de lol en

omdat de opslag van kolen veel ruimte in beslag nam, bleven veel immigrantenschepen afhankelijk van zeilen. Passagiers werden onderdeks gestouwd, vaak twee maal zo veel mensen als officieel was toegestaan. Het ruim daar was nauwelijks twee meter hoog, voorzien van twee lagen bunkbedden, niet meer dan brede planken waarop vijf mensen moesten slapen. Wie er het geld voor had, schafte de nodige materialen aan en voedsel voor een paar

**Migranten op
het schip de S.S.
Patricia, 1906**

toch zoveel miljoenen Europeanen deze zetten, vertelt iets over de factoren die hen uringen te vertrekken én over de aantrekkings- hicht van Amerika. Na de napoleontische oor- n kwamen de mannen terug naar huis en ikten goedkope Engelse industrieproducten Europese vasteland. De economie kelderde, vijl de bevolking sterk groeide. Grotere nnen leidden tot een verandering in het erf- it in Duitsland, waar de oudste zoon de boer- j kreeg en de rest niets. Thuiswerkers, zoals lokkenmakers in het Zwarte Woud, gingen je onder. Er was regelmatig hongersnood.

Er was toen al een intensieve communicatie en immigranten en achterblijvers. De his- cus Walker Mack vertelt over een emigrant Baden, ene Chrisotomus Weis, die met zijn rw en vijf kinderen naar Baltimore reisde. e van de kinderen stierven onderweg en om reis te betalen moest hij twee andere kin- n laten werken. Zelf werd hij net als veel rkwomers *indentured laborer*, losjes te ven n als contractarbeider. Deze mensen waren wongen om als lijfeigene te werken totdat . schulden waren afbetaald. De behande- die Weis onderging was zo slecht dat de man-American Philanthropic Society hem ocht. Toch schreef hij een enthousiaste brief r huis.

zo ging het vaak. Emigranten bleven graag itief. Ze wilden de achterblijvers niet bezorgd en wilden vooral zelf in hun avontuur ven. De brieven waren meestal optimisti- r dan de werkelijkheid rechtvaardigde. Een edse immigrant schreef in 1850 uit Louis- : 'Vaak komen we erachter dat iemand vertelt dat hij een zaagfabriek bezit slechts hikt over een zaag en een zaagbok, en wie mooie wagen beschrijft de eigenaar is van kruiwagen.' Kettingmigratie, gefinan- d door familieleden die Amerika al hadden ikt, werd een belangrijke factor.

TUSSEN 1840 EN 1880 kwamen bijna drie mil- 1 Duitsers naar Amerika, meer dan een rt van alle nieuwkomers. De meeste historici het erover eens dat de Duitsers vooral kwa- 1 vanwege economische redenen, niet per se oede maar vooral de veranderde economie un thuisland. Een minderheid emigreerde godsdienstige redenen. Anderen hadden tieke redenen, zoals de kleine maar zeer eve groep die vluchtte na de mislukte revo- s van 1848.

Er vertrokken zoveel Duitsers uit Bremen dat iavenstad de bijnaam 'Der Vorort New Yorks' g. Na Berlijn en Wenen was New York in otte de derde Duitstalige stad in de wereld. Duitsers hadden minder last van etnische ma's dan bijvoorbeeld de Ieren. Duitsers en ervaren, goed opgeleid, voornamelijk restant en plattelandsbewoners. Ze kon- gemakkelijk aan werk komen. Zo werkte 1850 bijna de helft van de Duitse immi- ten in Chicago als handwerkslieden, vaak een eigen bedrijf. Joodse Duitsers in New

York waren actief in de handel en als bankiers. Duitse vrouwen werkten in de dienstensector, de huishouding en de ziekenverzorging. De meeste Duitsers bleven echter niet in de steden hangen, maar gingen boeren in het westen. Zo ontstond er een *German Belt*, die zich uitstreckte over achttien staten van het noordoosten tot het middenwesten en later Texas.

De Duitsers hadden enorme invloed op de Amerikaanse samenleving en brachten daarin permanente verandering. De Duitse losheid, hun interesse in opera, muziek maken, theater en simpelweg *to have a good time*, gooide het saaië, puriteinse Amerika open. Zoals iemand in 1883 opmerkte: 'De Duitse notie dat het goed is om plezier te hebben, heeft een plek gevonden in de Amerikaanse geest.' En dan hebben we

pool of vanuit Ierse havens, met lege hou- schepen die terug naar de Canadese St. Lav- rence-rivier voeren. Deze route was populair korter en goedkoper, met de mogelijkheid va- banen in de houtkap. Maar de meeste Iere- zakten af naar de VS. Ze vonden werk in Ne- England, waar ze vooral de baantjes kregen waar de zonen van de lokale keuterboeren vo- bedankten. Rond de jaren vijftig werkten : Massachusetts voorname- lijk Ierse dagloners.

Ongeschoolde arbeid was het enige perspectief voor de arme en slecht opgeleide nieuwkomers, niet alleen op het land, maar ook aan de infra-

Medisch personeel controleert immigranten die net zijn aangekomen op Ellis Island op ziekte. New York, 19

het nog niet eens over de hamburgers, de frank- furters, het bier en de andere alledaagse zaken die inmiddels honderd procent Amerikaans zijn. De nieuwkomers veranderden de ontvan- gende samenleving net zo veel als die samen- leving hen veranderde.

Naast Duitsers waren Ieren de grootste groep nieuwkomers. Voor hen speelde tussen 1840 en 1850 een andere factor als extra reden om te vertrekken: hongersnood als gevolg van opeenvolgende mislukte aardappeloogsten. De gevolgen waren rampzalig. Mensen hadden niet alleen geen eten, ze konden ook de pacht niet meer betalen en werden door de Engelse *absentee landlords* uit hun huis gezet. Meer dan een miljoen Ieren overleefden het niet.

Wie kon, probeerde weg te komen via Liver-

structurele werken waaraan Amerika in d- jaren was begonnen. Ieren groeven de kanale in het noordoosten, bouwden de National Ro- van Philadelphia naar St. Louis en legden spoo- wegen aan. De Ierse vrouwen werkten in de te- tielindustrie en in de huishouding. In de jar- vijftig was zo'n tachtig procent van alle hui- houdhulpen in New York Iers. Hoewel ze ha- werkten, werden Ieren met *dédain* behande- door Amerikanen én door andere immigranten.

Uit Nederland vond tot 1840 weinig imm- gratie plaats, maar tussen 1840 en 1920 vertro- ken 340.000 Nederlanders naar de Verenig- Staten, vijf procent van de bevolking. Net a- elders in Europa was het meestal een combin- tie van redenen die mensen overhaalde, ma- voor de Nederlanders speelde geloof daarbij ee-

Cornelius Rogge & Pjotr Müller

6 juni t/m 6 september

StedelijkMuseumKampen

Oudestraat 133 | Kampen | 038 331 73 61

MUSEUM DE FONDATIE

Kasteel het Nijenhuis | 't Nijenhuis 10 | Heino/Wijhe | 0572 388 188

Open lopen!

Luchtig de zomer in met sandalen van ons eigen private label André. Met leren of rubberen zool, maten van 38 t/m 48, prijs € 129,95!
Kom gerust even proeflopen.

Zwartjes van 1883
AMSTERDAM

UTRECHTSESTRAAT 123 TEL 020 - 623 37 01
GELDERLANDPLEIN 219 TEL 020 - 644 14 71
AMSTERDAM www.zwartjes.nl

fdrol. In 1834 begon een reeks van afschei-
gen in de hervormde kerken. De details zijn
r theologische fijnproevers, maar het resul-
was een hoop heibel. Ook in Nederland
g de aardappelrot toe en was er sprake van
gersnood en armoede op het platteland.
De Nederlandse immigranten gingen naar
landse kolonies in Amerika, eerst in Michi-
, rondom het door hen gestichte stadje Hol-
l, en naar Pella in Iowa, later naar Montana.
nun orthodoxheid, individuele geloofsbele-
; en cultureel conservatisme vormden ze een
sloten gemeenschap, soms tot op de dag van
daag. Ze lieten zich moeilijk integreren.

TOESTROOM van immigranten leidde onver-
lelijk tot een reactie. Al in mei 1836 meldde
New Yorkse koopman Philip Hone in zijn
boek dat in die maand 15.825 immigranten
New York waren aangekomen: 'Het lijkt alsof
l Europa de oceaan oversteekt; dat deel ten-
ste dat het in eigen land niet kan redden; en
moeten we met hen? Ze zorgen voor hogere
stingen, eten ons brood en vullen onze stra-
en nog niet één op de twintig is in staat zich
te onderhouden.'

In 1845 stelde Boston dat 'er geen verdere
ging van het inwonertal mogelijk was'. Toch
men er in de tien jaar daarna nog eens
.000 mensen bij, waardoor de stad over-
olkt raakte. De smerigheid, de wijken vol
tuge eenkamerwoningen en de volgestopte
lers waren een gevaar voor de volksgezond-
l. Was Boston voor 1845 een relatief gezonde
l waar de pokken niet meer voorkwamen,
brak er zowat ieder jaar een besmette-
: ziekte uit. In 1849 verspreidde de cholera
van Philadelphia naar New York en van-
r naar Boston. Op de achtergrond vormde
erculose een ernstige bedreiging voor de
sgezondheid. De geïmmigreerde Ieren
den een lage levensverwachting: ze overleef-
hun overtocht met gemiddeld zes jaar.

En groot probleem was het katholieke
of van de Ieren (en ook veel Duitsers) en de
neende onverenigbaarheid daarvan met het
erikaanse leven. De Amerikaanse cultuur en
Amerikaanse politieke systeem waren door-
md met protestantse ideeën: de scheiding
kerk en staat, het republikeinse gedachte-
l, het concept van eigen verantwoordelijk-
l, de afkeer van centraal gezag. De rooms-
olieke kerk was gebouwd op dogma's, niet
viduele verantwoordelijkheid gold er maar
achtelozе hiërarchie en centraal gezag. De
s was de baas, niet een gekozen president.

In de reactie ontstond in de jaren vijftig van
tegentijd eeuw de Know Nothing Party, zo
eten omdat haar leden geheimzinnig riepen
niets te weten. Het was een onversneden
katholieke partij die gedurende korte tijd
assend succesvol was. In 1854 wonnen de
w Nothings tussentijdse verkiezingen en in
3 leken ze serieus in de markt voor het presi-
tschap. Ze waren echter te extreem, te haat-
zend en te verdeeld over elk ander onder-

werp dan katholiekenhaat om lang te kunnen
meegaan. Slavernij bleek een splijtzwam. Toen
in 1861 de Burgeroorlog losbarstte, verdween de
partij.

Tijdens de Burgeroorlog viel de immigratie
vrijwel stil, daarna ging de stroom Europeanen
gewoon verder. De reis was inmiddels een stuk
gemakkelijker: stoomschepen hadden de plaats
ingenomen van zeilschepen. Het kostte nu nog
maar twee weken om Amerika te bereiken. De
immigrantten kwamen nu ook uit andere delen
van Europa: Rusland, Pruisen, Polen en het
Habsburgse Rijk. Vanaf de jaren tachtig kwe-
men de Italianen, voornamelijk uit het zuiden.

Toen in 1924 de Amerikaanse grenzen dicht
gingen, waren vijf miljoen Italianen naar Ame-
rika verhuisd. Veel immigranten kwamen als
gastarbeider, met de bedoeling weer terug te
gaan. Ze wilden een paar jaar goed verdienen.
Inderdaad ging van de Italiaanse immigranten
bijna de helft weer terug. Dat viel bijna altijd
tegen. Ze waren gewend geraakt aan de Ame-
rikaanse manier van leven en pasten niet meer
in de oude samenleving. Voorzien van vrouw
en kinderen vertrokken ze vaak opnieuw naar

'Iedere smerige en stilstaande bevolkingspoel in Europa wordt op ons grondgebied omgekieperd'

Amerika, officieel tijdelijk, in de praktijk voor-
goed. Veel immigranten stuurden financiële
steun naar familie in het moederland of hielpen
familieleden ook de overtocht te maken.

De andere grote groep immigranten in deze
periode bestond uit Russische joden. Behalve
de gebruikelijke economische en demografi-
sche redenen was hun belangrijkste motivatie
het antisemitisme in Rusland dat leidde tot
steeds bloediger pogroms. Uiteindelijk kwamen
tussen 1890 en 1924 2,4 miljoen joden naar
Amerika. Ze vertrokken meestal met hun gezin
en hadden niet de ambitie ooit terug te keren.
Deze Jiddisch sprekende joden waren armer en
orthodoxer dan hun Duits-joodse voorgangers.

Rond de eeuwwisseling was New York
de immigrantenstad bij uitstek. De Ierse en
Duitse wijken waren overgenomen door de
nieuwe immigranten. De Lower East Side
werd Jewtown genoemd en ten zuiden van 14th
Street lagen minstens drie Little Italy's. Volgens
de volkstelling van 1920 was meer dan veertig
procent van de inwoners van New York gebo-
ren in het buitenland. Zoals men in 1910 zei: je
kunt Manhattan doorkruisen van de East River
naar de Hudson of van Battery North naar 34th
Street zonder een woord Engels te horen.

DE EERSTE WERELDOORLOG leidde niet alleen
tot een teruggang in het aantal immigranten,
de sentimenten tegen de nieuwkomers uit de

landen die aan de Duitse kant stonden, zorgde
ook voor een nieuw anti-immigratiesentiment
Voorzover er nog Duits werd gesproken in
Verenigde Staten was dit de doodsteek. Iede
vorm van onvolmaakte loyaliteit gold ineer
als 'moreel verraad'. Dit wantrouwen zou na
Russische Revolutie en na de oorlog tot uitir
komen in de *Red Scare*, de eerste heksexjacht
linkse Amerikanen.

De argumenten tegen immigratie werde
steeds krachtiger aangezet. Voor bevolking
aanwas was immigratie niet meer nodig. I
frontier was gesloten. Een ander argument w
opnieuw de afgenomen kwaliteit van de imm
granten. Vijftig jaar geleden moest je ten mins
nog wat initiatief en ondernemingszucht tone
verzuchtte een schrijver in *The Atlantic*. 'N
is het zo gemakkelijk dat we iedere gek op o
dak krijgen die de weg naar de boot kan vinde
Zo breed en gladjes is de weg', schreef hij, 'd
er geen reden is waarom niet iedere smerige
stilstaande bevolkingspoel in Europa, al eeuwe
zonder enig intellectueel of industrieel leve
niet op ons grondgebied omgekieperd kan wo
den.'

In 1924 was het dan zo ver. Na een aant
mislukte pogingen wisten de tegenstanders v
immigratie er een wet door te drukken die h
aantal nieuwkomers aan banden legde. De pol
tici draaiden er niet omheen: ze wilden voo
komen dat de echte Amerikaanse trekken n
verder verwaterden door de komst van nieu
moeilijk integreerbare mensen uit obscure la
den. Deze logica leidde tot het idee van quot
een van tevoren vastgesteld aantal mensen p
land zou jaarlijks Amerika mogen betreden. I
hoogte van de quota was gebaseerd op de bevc
kingssamenstelling – die zou dus ongeveer geli
blijven. Dat wil zeggen, gelijk aan die van 189
want de politici gebruikten die volkstelling o
de quota vast te stellen.

De wet van 1924 betekende feitelijk ee
totale stop op immigratie. Honderd jaar lar
was de Atlantische Oceaan de Europese Mi
dellandse Zee geweest. Een gevaarlijke reis na
een onzeker bestaan dat echter gegarandeet
beter was dan wat thuis viel te behalen. H
traject is veranderd, de reizigers zijn verander
maar de achterliggende factoren waarom mei
sen massaal immigreren zijn dezelfde als altijd

Het gevoel erover zou ook van alle tijden mo
ten zijn, misschien zoals Herman Melville, lat
de schrijver van *Moby Dick*, het in 1849 form
leerde in zijn minder bekende roman *Redbur*
gebaseerd op zijn ervaring als bemanningslid
een schip met uitgemergelde Ieren: 'Laten we
opgewonden retoriek over dat nationale onde
werp negeren, of deze aantallen buitenland
armen toegelaten zouden moeten worden
Amerika; laten we het negeren, met als eni
overweging dat als ze hier kunnen komen
Gods recht hebben om te komen; ook al drage
ze alle ellende van Ierland met zich mee. Wa
de hele wereld is het erfgoed van de hele werel
we kunnen niet weten wie een steen bezit in
Grote Chinese Muur.'